

BİR NAKİT KULLANDIRMA YÖNTEMİ OLARAK TEVERRUK: MUHASEBE AÇISINDAN BİR İNCELEME

Yavuz Kılınc^a

Kocaeli Üniversitesi, Türkiye

MAKALE BİLGİSİ

Makale Geçmişi:

Başvuru: 13 Mart 2024

Kabul: 7 Nisan 2024

Makale Türü:

Araştırma Makalesi

JEL Sınıflandırma:

M41

G21

Anahtar Kavramlar:

Katılım Finans,
Muhasebe Standartları,
Murabaha,
Tevrük

ÖZ

Tevrük genel itibari ile acil ihtiyaç duyulan nakdin elde edilmesi, kredi kartı borçlarının veya daha önceden alınıp da ödemede güçlük yaşanan borçların yeniden yapılandırması gibi noktalarda tercih edilen ve son yıllarda İslami Finans Kuruluşlarında (İFK) önemli ölçüde başvurulan bir nakit kullandırma yöntemidir. Kullanımının giderek yaygınlaşması nedeniyle bu makalenin konusu tevruk işlem sürecinin gerek İFK'lar gerekse sözleşmeye taraf olan işletmelerin muhasebe defterlerine nasıl işleneceğinin tespit edilmesidir. İFK'lar için standartlar geliştiren AAOIFI'nin tevruk sözleşmelerine yönelik yayımlanmış olduğu herhangi bir muhasebe standardı söz konusu değildir. Bu nedenle yapılan incelemelerde tevruk sözleşmelerinin ya bir murabaha sözleşmesi gibi ya da ilgili diğer muhasebe ilkeleri veya standartları dikkate alınarak muhasebeleştirildikleri görülmektedir. Özüde murabaha sözleşmelerinden farklı olması sebebiyle bu sözleşmelerin murabaha olarak değerlendirilip muhasebeleştirilmesi hatalı olacaktır. Bu yüzden bu sözleşmelerin muhasebeleştirilmesinde işlemin temellendirileceği bir faizsiz (katılım) finans muhasebe standardına ihtiyaç duyulmaktadır. Ayrıca her ne kadar yine özüne aykırı olsa da muhasebe standartlarına uygun raporlama yapmak durumunda olan işletmeler tarafından örnek uygulamalar yolu ile bir kredi verme işlemine benzer şekilde ilgili TFRS-9 ve TFRS-5 gibi muhasebe standartları kapsamında ele alınıp muhasebeleştirilebilecekleri sonucuna ulaşılmıştır.

<https://doi.org/tr/10.54863/jief.1452397>

^a **Sorumlu Yazar:** Doktor Öğretim Üyesi, Kocaeli Üniversitesi, E-posta: yavuz.kilinc@kocaeli.edu.tr, <https://orcid.org/0000-0001-7545-8663>

Kaynak göster: Kılınc, Y. (2024). Bir Nakit Kullandırma Yöntemi Olarak Tevruk: Muhasebe Açısından Bir İnceleme *İslam Ekonomisi ve Finansı Dergisi*, 10(2), 204-239, <https://doi.org/tr/10.54863/jief.1452397>.

© IZU Uluslararası İslam Ekonomi ve Finansı Araştırma ve Uygulama Merkezi.

**TAWARRUQ AS A CASH ACQUIRING METHOD: A REVIEW FROM AN
ACCOUNTING PERSPECTIVE**

Yavuz Kılınç^a

Kocaeli University, Türkiye

ARTICLE INFO

Article History:

Received: 13 March 2024

Accepted: 7 April 2024

Article Type:

Research Article

JEL Classification:

M41

G21

Keywords:

Participation Finance,
Islamic Banking,
Accounting Standards,
Murabaha,
Tawarruq

ABSTRACT

Tawarruq is a cash-acquiring method generally preferred for obtaining urgently needed cash, restructuring credit card debts or debts that were previously borrowed but had difficulty in repayment, and has been used significantly in Islamic Financial Institutions (IFIs) in recent years. Due to its widespread use, the subject of this article is to determine how the tawarruq transaction process will be recorded in the ledger of both IFIs and the entities that are parties to the contract. AAOIFI, which develops standards for IFIs, has not issued any accounting standards for tawarruq contracts. For this reason, it is observed that tawarruq contracts are recognized for either as a murabaha contract or by using other relevant accounting principles or standards. Since these contracts are essentially different from murabaha contracts, it would be erroneous to consider and recognize these contracts as murabaha. Therefore, there is a need for an interest-free (participation) finance accounting standard on which the transaction will be based in the recognition of these contracts. In addition, it has been concluded that, although it is against the essence, it can be handled and recognized for within the scope of relevant accounting standards such as TFRS-9 and TFRS-5, similar to a loan granting transaction, through sample applications, by businesses that have to report following accounting standards.

<https://doi.org.tr/10.54863/jief.1452397>

^a **Corresponding Author:** Dr., Kocaeli University, E-mail: yavuz.kilinc@kocaeli.edu.tr, <https://orcid.org/0000-0001-7545-8663>

To cite this article: Kılınç, Y. (2024). Tawarruq As A Cash Acquiring Method: A Review From An Accounting Perspective, *Journal of Islamic Economics and Finance*, 10(2), 204-239, <https://doi.org.tr/10.54863/jief.1452397>.

© IZU International Research Center for Islamic Economics and Finance.

GİRİŞ

İslami finansın önemli bileşenlerinden olan katılım bankalarının faaliyetlerini sürdürürken yaşamış olduğu önemli sorunlardan birisi likidite yönetimidir. Ayrıca müşterilerine sunmuş olduğu fonların zamanında geri ödenmemesi ise İFK'ların karşılaştığı diğer bir önemli sorun olarak karşımıza çıkmaktadır. Gerek likidite yönetimi gerekse fon kullandırmadan kaynaklı oluşan alacakların zamanında tahsil edilememesi problemine yönelik çözüm arayışları uzun zamandır var olsa bile uygun çözümler halen geliştirilememiş fakat bu yönde arayışlar devam etmektedir. Zaman içerisinde geliştirilen çözüm önerilerinden birisi de teverruktur (Hazıroğlu, 2023: 45). Teverruk nakit ihtiyacının karşılanması amacıyla faizden kaçınmak isteyen bireylerin veya işletmelerin başvurduğu ve çok erken dönemlerden itibaren kullanılan bir nakit elde etme tekniğidir (Sancar, 2019: 171). Kısacası teverruk, likidite sorununu çözmek için sıklıkla kullanılan bir sözleşmedir. Basit ve kullanışlı bir yapıya sahip olması, bu sözleşme türünün çokça kullanılmasının bir nedenidir (Roslan vd., 2019: 100). Özellikle körfez ülkelerinde popüler olan Teverruk veya literatürdeki diğer adıyla emtia murabahası, gerek İslami bankacılık ve finans sektöründe gerekse akademik çalışmalarda özel ilgi gören, ancak Müslüman alimler arasında şer'i uygunluğu konusunda fikir birliği olmayan fakat yaygın olarak kullanılan bir fon kullandırma yöntemidir (Ismon, 2012:82; Haron & Barre, 2023:892). İFK'lar tarafından teverruk dünya genelinde yeniden yapılandırma, bankalar arası likidite yönetimi, yurtdışı finansal kurumlardan sağlanan fonlar, firmalara yapılan murabaha bazlı teverruk ve bireylere yapılan murabaha bazlı teverruk olarak beş alanda yoğun olarak kullanılmaktadır (Sancar, 2019: 171).

LİTERATÜR İNCELEMESİ VE ARAŞTIRMA YÖNTEMİ

Daha önce de belirtildiği üzere gerek İslami bankacılık uygulamaları içerisinde gerekse akademik yazında teverruk modeli oldukça ilgi gören ve kullanımı gittikçe yaygınlaşan bir modeldir. Ancak teverruk sözleşmelerinde tarafların gerçekleştirecekleri finansal nitelikteki işlemlerini muhasebe defterlerine nasıl kaydedeceklerine ve bunları nasıl raporlayacaklarına

ilişkin olarak akademik yazında yeterli sayıda çalışma söz konusu değildir. Teverruk modelinin nasıl muhasebeleştirilmesi gerektiği hususunda Ansari (2017), yapmış olduğu çalışmada teverruk modeli ile emtia murabahası modelinin muhasebeleştirilme noktasındaki benzerlik ve farklılıklarını ele almıştır. Çalışmanın neticesinde teverruk ve emtia murabahasının, murabaha ve diğer vadeli satış işleminden esasında farklı olduğu ancak emtia murabahasının teverruk modeline göre murabaha ve diğer vadeli satış sözleşmelerine benzer yönlerinin olduğunu belirterek muhasebeleştirme noktasındaki farklılıklara dikkat çekmektedir. Ansari (2017) çalışmada, teverruk ve emtia murabahasının bazı temel yönleri ile murabaha ve diğer vadeli satış işlemlerinden farklı olduğu görüşünden hareketle farklı muhasebe ilke ve standartlarına ihtiyaç duyulduğunu belirtmiştir. Bu görüş AAOIFI tarafından yayımlanan “Murabaha ve Diğer Vadeli Satışlar Standardında” da vurgulanmıştır. Fakat literatürde teverrukun bir murabaha işlem türü olduğunu kabul eden ve muhasebe işlemlerinin bu doğrultuda ele alınabileceğini belirten çalışmalar da mevcuttur. Alamad (2019) bu durumu çalışmada teverrukun hem iktisadi hem de muhasebe boyutu ile bir murabaha türü olduğunu belirterek muhasebeleştirilmesi noktasında murabaha ve diğer vadeli satışlar standardının dikkate alınabileceğini belirtmiştir. Yine aynı şekilde Çemberlitaş ve Erkuş (2021), yapmış oldukları çalışmalarında teverruk modelinin murabaha ve diğer vadeli satış işlemlerine benzerliğini ifade ederek, teverruk işlemlerinin gerek AAOIFI gerekse Türkiye Muhasebe Standartlarına göre nasıl muhasebeleştirilmesi gerektiğini ele almışlardır. Kısacık (2021) ise yapmış olduğu çalışmada AAOIFI'nin teverruk modeli için bir muhasebe standardı yayımlamadığını belirterek gerçekleştirilen banka teverruk işlemlerinin Türkiye Muhasebe Standartlarına göre nasıl muhasebeleştirilmesi gerektiğini incelemiş ve bazı öneriler sunmuştur.

Yapılan literatür incelemesinde teverruk modellerinden banka teverrukuna yönelik çok az sayıda çalışmaya yer verildiği ancak klasik teverruk modeline yönelik herhangi bir çalışmanın olmadığı gözlemlenmiştir. Ayrıca yine teverruk modelinin bir murabaha yöntemi olup olmadığı noktasında da görüş farklılıklarının olduğu tespit edilmiştir. Tüm bu nedenlerle, ele alınan

bu çalışmada teverruk modelinin murabaha sözleşmelerinden ayrıldığı ve AAOIFI tarafından bir standart yayımlanması gerektiği kanaati ileri sürülmüştür. Ayrıca gerek klasik teverruk modelinin gerekse banka teverruk modelinin Türkiye Muhasebe Standartları açısından nasıl muhasebeleştirilmesi gerektiği örnek uygulamalar yolu ile anlatılmıştır.

TEVERRUK KAVRAMI

Teverruk hemen hemen tüm dünyada İslami diye nitelendirilen finans kurumlarının nakit yönetim tekniği olarak başvurdukları bir modeldir. Bu model aslında geçmişten bu yana bilinen ve uygulanan bir finansman yöntemidir (Bayındır, 2015: 195). Arapça kökenli bir kavram olan “teverruk”, kelime anlamı itibari ile “hayr, mal, para, basılmış para, gümüş para” anlamlarına denk düşmektedir (Çemberlitaş & Erkuş, 2021:49). TDV İslam Ansiklopedisinde teverruk kavramı, “basılı dirhemler” (gümüş para) anlamındaki “verik” kelimesinden türemiş olduğu ve başlangıçta sadece gümüş para talebini ifade etmesine karşılık daha sonraları kâğıt para talebini de içerir hale geldiği ifade edilmektedir. Teverruk, nakit para elde etmek için bir malı vadeli olarak satın alıp daha düşük bir bedel karşılığında satıcısından başkasına satma işlemi olarak tanımlanabilir (Cebeci, 2019: 594). Sözelimi nakit ihtiyacı olan ve faizden kaçınmak isteyen bir şahsın zorunluluk hissettiği bir durumda bir X marka cep telefonunu A şirketinden 24 ay vadeli olarak 30.000 TL’ye satın alıp daha sonra B şirketine peşin olarak 25.000 TL’ye satması bir teverruk işlem örneği olarak nitelenebilir. Burada şahıs 25.000 TL’lik nakit ihtiyacını gidermiş olmaktadır. Bu işlem esasında bir teverruk modeli olan bireysel teverruktur.

AAOIFI (Accounting and Auditing Organization for Islamic Financial Institutions) teverruku bir malın müsaveme (pazarlık) veya murabaha (maliyet artı kâr) yolu ile belirlenen vadeli bir fiyattan satın alınması ve nakit elde etmek amacıyla spot bir fiyattan üçüncü bir tarafa satılması süreci olarak tanımlamıştır (AAOIFI SS 30, md. 2).

Teverrukta müşterinin amacı, satın alacağı maldan yararlanmak değil o malı nakde dönüştürmektir. Yani asıl amaç likidite elde etmektir (Abdul Rahman & Ab Manan, 2014:283). Akit ilişkisi açısından teverruk işleminde, teverruku talep eden kişi (ilk müşteri ve ikinci satıcı/müteverrik), ilk satıcı ve ikinci müşteri olmak üzere üç taraf söz konusudur (Cebeci, 2019: 594). Başlangıçta vadeli olarak satın alınan emtianın yeniden aynı satıcıya peşin bedel üzerinden geri satılması işlemi olarak tanımlanan (Apaydın, 2020: 283) ve İslam alimleri tarafından mahzurlu olarak kabul edilen bey'u'l-İne kapsamında değerlendirilmiş olan teverruk sözleşmeleri ilerleyen süreçlerde bazı mezhepler tarafından müstakil bir sözleşme olarak değerlendirilmiştir (Bayındır, 2015: 195).

Uygulamada teverruk, emtia murabahası olarak da bilinmektedir (Abdul Rahman & Ab Manan, 2014:283).Teverruk yöntemi günümüzde birçok İFK tarafından likidite yönetimi ve özellikle kişisel finansman ve kredi kartı borçlarının ödenmesinde kullanılmaktadır (Bakacak, 2022:151). Ayrıca yine Türkiye'deki İFK'lar tahsil edemedikleri alacaklarını yeniden yapılandırmak için teverruk modelini kullanmaktadırlar (Kazancı, 2018:19). Teverruk işlemleri genelde İFK tarafından bir emtianın (emtia borsası üzerinden) murabaha işlemi ile bir müşteriye satılması şeklinde uygulanmaktadır. Emtia, peşin veya vadeli geri ödeme planı üzerinden satılabilir ve İFK'nın işlemi gerçekleştirilmesi sırasında emtianın maliyetini ve kârını müşteriye bildirmesi gerekir (Bakacak, 2022:151).

Teverruk sözleşmelerinde maliyetin müşteriye bildirilmesi zorunluluğu bu akit türünü müsaveme akdinden ayırmaktadır. Çünkü müsaveme akdi pazarlık yolu ile satış olarak açıklanabilen ve emtianın maliyetinin müşteriye bildirilme zorunluluğu olmayan bir akit türüdür (Kallek, 2006:79).

Teverruk Türleri

Genel olarak teverruk bireysel ve organize olmak üzere iki farklı türde kullanılır. Bireysel teverruk, bir şahsın bir malı likidite amacıyla vadeli olarak satın alması ve daha sonra bu malı başka birisine satması şeklinde

gerçekleşir. Malı vadeli fiyat ile alıp peşin olarak satacak olan kişinin elinde emtia bulunmaktadır ve hemen veya ileride satma seçeneklerine sahip olmaktadır (Abdul Rahman & Ab Manan, 2014:283). Bu teverrick türüne fıkhı teverrick adı da verilmektedir (Sancar, 2019:173). Bunun nedeni ise işlem sürecinde sözleşmenin tarafları arasında açık veya gizli bir anlaşmanın, düzenin veya iş birliğinin olmamasıdır (Halitoğlu, 2021:667). Bireysel teverrick genel olarak fakihler tarafından caiz görölme özelliğini korumaktadır. Çünkü bu işlemde vadeli satın alınan emtia ilk satıcısından başka birisine satıldığından hileli satıştan farklılaşmaktadır (Hazıroğlu, 2023:46).

Organize teverrick veya diğer adı ile banka teverricku ise, İFK'ların nakit ihtiyacı olan müşterisinin talebi ile uluslararası bir piyasadan peşin bedelle emtia satın alması ve daha sonra müşterisine maliyet üzerine eklenen bir kâr tutarı ile ilgili emtiayı vadeli olarak satması, ardından da müşterinin vekili sıfatıyla ilgili emtiayı yine aynı piyasada başka bir aracı vasıtasıyla peşin olarak satıp elde ettiği nakdi müşterinin hesabına yatırması işlemi olarak açıklanabilir (Halitoğlu, 2021:667). Organize teverrick işlemi tersine işletmek de mümkündür. Ters teverrick olarak adlandırılan bu işlemde nakde ihtiyaç duyan taraf finans kurumudur. Bu işlemde emtiayı murabaha yolu ile finans kurumuna vadeli olarak satan taraf yani finansör ise müşteridir (Hayat ve Aksu, 2020: 1209). Organize teverrick, gerçek bir ticari faaliyeti özünde barındırmaması ve ilkelerden yoksunluğu sebebiyle İslam hukukçuları tarafından eleştirilmiştir (Roslan vd., 2019: 100). Çünkü birinci aracı vasıtasıyla alınan emtia ikinci aracı üzerinden satılıyor gözükmesine rağmen hem reel piyasada her an değişken fiyata sahip olan bu emtianın fiyatı o gün için sabitlenmekte hem de işlemin akşamında birinci ve ikinci aracılar arasında ödenen para ile emtia takas edilmekte ve böylece her iki aracı da işlem günündeki durumunu bir sonraki güne aynen taşımaktadırlar (Hazıroğlu, 2023:47). Tüm bu sebeplerden dolayı organize teverrick, İslam hukukçularının neredeyse tamamı tarafından meşru görölmemiş ancak bu teverrick türüne kısıtlı şartlarda cevaz verenler olmuştur. Ancak bu durum genelde doğrudan değil de alternatifin olmadığı zorunlu şartlarda söz konusu olmuştur (Sancar, 2019: 171).

Kısaca belirtmek gerekirse teverruk işlemi gayet basittir. Ancak bu işlem gerçekleştirilirken son derece özen gösterilmelidir. İşlemin iki broker ile bir veya iki banka arasında evrakların el değiştirildiği bir işlem haline gelmemesinden emin olunmalıdır. Teverruk yöntemine başvurmak için faizden kaçınmanın başka bir yolu kalmadığı aşırı durumların söz konusu olması gerekir. Ayrıca bu yöntemin yaygın kullanımının İFK'lara uzun vadede yarar sağlamayacağı bilinmelidir (Ayub, 2017: 374).

Teverruk ve Bey'u'l-İne Farkları

Teverruk ve İne'nin lügat ve terim anlamları incelendiğinde, sözleşme düzenlenme amaçlarının aynı olduğu görülür. Her ikisinde de amaç nakit elde etmektir. Ayrıca peşin alınan meblağın vade farkı ile ileriki bir tarihte daha fazla tutarda geri ödenmesi noktasında da sözleşmelerin ortak olduğu görülür. Fakat her iki sözleşme türünü birbirinden ayıran en önemli nokta malın geri alınması noktasındadır. İne sözleşmesinde emtia yeniden ilk satıcısına döner (Halitoğlu, 2021:670). A tarafının B tarafına bir ay vadeli olarak 1.000 TL'ye satmış olduğu emtiayı 900 TL'ye B tarafından peşin olarak geri satın alması işlemi bey'u'l-İne'ye örnek olarak verilebilir (Hayat ve Aksu, 2020: 1195). Örnekten de görüleceği üzere bey'u'l-İne de tüm süreçte bir alıcı ve bir satıcı söz konusudur (Sancar, 2019: 173). Yani vadeli satın alınan emtia yeniden satın alınan kişiye satılır. Ancak teverrukta bireysel teverruk işlemi gerçekleştiriliyorsa, sözleşme konusu emtianın satıcının bilgisi ve dahil olmaksızın başka bir müşteriye satılması söz konusudur (Halitoğlu, 2021:670).

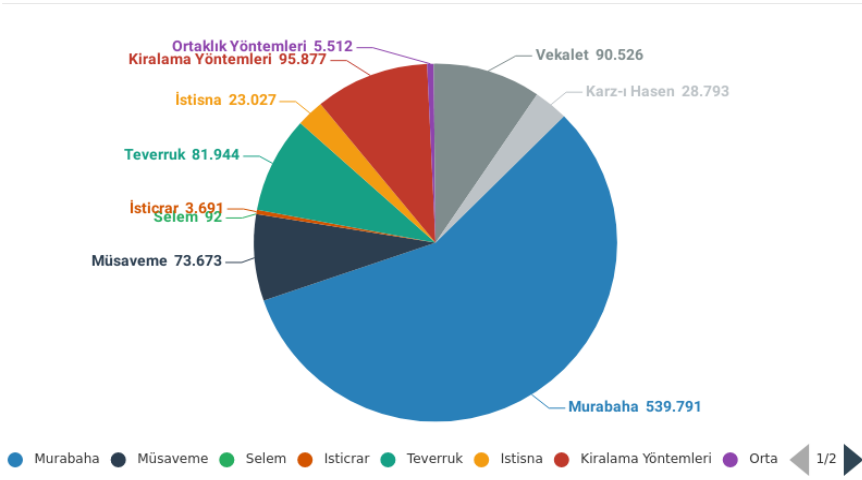
Bey'u'l-İne Güneydoğu Asya ülkelerindeki İFK'lar tarafından nakit likiditesi için yaygın olarak kullanılıyor olmasına karşılık Bey'u'l-İne sözleşmelerinin fıkhi olarak tartışmalı olması nedeniyle bu ülkelerin İFK'larında teverruk alternatif bir yöntem olarak kullanılmaya başlanmıştır (Haron & Barre, 2023:890).

İslami Finansal Kurumlarda Teverruk Kullanımı

ICD-LSEG'ye göre 2022 yılında İslami finans varlıklarının toplam büyüklüğü yaklaşık olarak 4.508 milyar dolar seviyesine erişmiştir. 2027 yılında ise bu

değerin yaklaşık olarak 6.667 milyar dolar seviyesine gelmesi beklenmektedir. Bu finansal varlıklardaki ülkelerin payına bakıldığında ise 1.522 milyar dolar ile İran başı çekerken onu 1.017 milyar dolar ile Suudi Arabistan, 666 milyar dolar ile Malezya ve 277 milyar dolar ile Birleşik Arap Emirlikleri takip etmektedir (ICD-LSEG Islamic Finance Development Report 2023). İslami Finansal Hizmetler Kurulu (IFSB), 2017 yılının ikinci çeyreğinin sonunda teverrukun yaklaşık % 22'lik bir oranla dünya genelinde en yaygın kullanılan ikinci İslami finansman ürünü olduğunu raporlamıştır. Teverrukun bankacılık sektöründe ticari olarak kullanımının Suudi Arabistan'da yirmi yıldan daha kısa bir süre önce başladığı düşünüldüğünde, dünya genelinde kullanımının artması dikkat çekicidir (Ahmad, vd., 2020:143). Bu da bu İslami finans ürünlerinin dünya genelindeki önemini açıkça ortaya koymaktadır.

İFK'lar tarafından fon kullandırma yöntemi olarak karşımıza çıkan teverruk, dünyadaki pek çok İFK tarafından kullanılan bir nakit yönetim tekniğidir. Bu yöntem geçmiş tarihlerden beri bilinip uygulanan bir finansman yöntemidir (Bayındır, 2015: 195). Türkiye Katılım Bankaları Birliğinin (TKBB) hazırlamış olduğu rapora göre katılım bankaları tarafından 2023 yılı Haziran döneminde 942.927 milyon TL'lik fon kullandırılmıştır. Kullandırılan bu fonların içerisindeki 81.944 milyon TL'lik kısmın teverruk yöntemi aracılığı ile gerçekleştirildiği belirtilmektedir. Yani fon kullandırma yöntemleri içerisinde teverrukun payı yaklaşık % 8,69'dur. Tüm fon kullandırma yöntemlerinin payları aşağıda şekil 1'de gösterilmiştir. (TKBB, <https://www.tkbb.org.tr/veripetegi-detay/10>)

Şekil 1: Kullanılan Fon Dağılımı

Şekil 1’den görüleceği üzere fon kullandırma yöntemi olarak en çok tercih edilen yöntem murabahadır. Murabaha yöntemini finansal kiralama, selem, vekalet ve teverruk modelleri takip etmektedir. Günümüzde katılım bankaları tarafından çokça kullanılan bir fon kullandırma yöntemi olması sebebiyle bu yöntemin nasıl muhasebeleştirilmesi gerektiği sorusu da gündeme gelmektedir. Bu nedenle çalışmanın esası klasik teverruk ve organize teverruk yöntemlerinin kullanılması durumunda sözleşmeye taraf olanların bu işlemi muhasebe defterlerine nasıl kaydedeceğidir. Bu noktadan hareketle çalışmanın devam eden bölümlerinde gerek Faizsiz Finans Muhasebe Standartları (FFMS) gerekse Türkiye Muhasebe ve Finansal Raporlama Standartları (TMS/TFRS) bağlamında bu sorunun cevabı araştırılacaktır.

TEVERRUK YÖNTEMİNİN MUHASEBELEŞTİRİLMESİ

Teverruk yöntemi yukarıda da belirtildiği üzere kullanımı gittikçe yaygınlaşan bir nakit elde etme modelidir. Bu açıdan teverruk işlemine konu olan tarafların bu işlemi muhasebe defterlerine nasıl kaydetmeleri gerektiği sorusu da haliyle önem kazanmaktadır. İslami finans ürünlerinin muhasebeleştirilmesi hususunda gerek Türkiye’de gerekse dünyada kabul gören en önemli çalışmalar, AAOIFI tarafından yayımlanan muhasebe

standartlarıdır. Bu standartlar esasında İFK'lar için yayımlanmış ve Türkiye'de Kamu Gözetim Kurumu (KGK) tarafından Türkçeye çevrilmiş ancak uygulanması gönüllük esasına bağlanmıştır.

İFK'lar dışındaki işletmelerin İslami finansal ürünlerle ilgili işlemlerini muhasebeleştirirken kullanabilecekleri herhangi bir düzenleme veya standart söz konusu değildir. Tüm dünyada kabul gören ve yaygın olarak kullanılan Uluslararası Muhasebe ve Finansal Raporlama Standartlarında (UMS/UFRS) da bu araçlarla ilgili herhangi bir düzenleme mevcut değildir. Bu da UFRS'lere uygun raporlama yapmak zorunda olan işletmelerin, İslami finansal araçlara yönelik gerçekleştirdikleri işlemleri özünün dışında muhasebeleştirmeleri sonucunu doğurmaktadır.

Çalışmanın temel odak noktası olan teverruk sözleşmelerinin nasıl muhasebeleştirileceği konusunda AAOIFI ve UFRS'lerin benimsedikleri ilkeler birbirinden farklıdır. AAOIFI açısından teverruk işlemi bir emtia alım-satımına dayalı bir ticari işlemken UFRS'ler açısından teverruk işlemleri bir fon kullandırma yani kredi verme işlemi olarak kabul edilmektedir (Çemberlitaş ve Erkuş, 2021: 91). Çalışmanın bu bölümünde bir İslami finansal araç olan teverrukun klasik ve organize teverruk olması durumuna göre nasıl muhasebeleştirilmesi gerektiği sorusu hem TMS/TFRS'ler (UFRS'lerin çevirisi) hem de AAOIFI tarafından yayımlanan muhasebe standartları açısından incelenecektir.

AAOIFI Muhasebe Standartları Açısından Muhasebeleştirme

AAOIFI Teverruk sözleşmelerine ilişkin olarak "Faizsiz Finans Standardı 30: Teverruk" standardını yayımlamıştır. İlgili standartta teverrukun tanımı, müteverrik, teverruk işleminin geçerli olması için uyulması gereken kurallar, fıkhi hüküm dayanakları gibi konular ele alınmıştır (TKBB, FAS 30). Teverruk işleminin muhasebeleştirilmesine yönelik AAOIFI tarafından yayımlanan herhangi bir muhasebe standardı henüz yoktur (Ansari, 2018:136). Literatürde emtia murabahası olarak da anılması nedeniyle FFMS 28: Murabaha ve Diğer Vadeli Satışlar Standardına ilişkin hükümlerin uygulanabileceğine yönelik yorumlar söz konusudur (Çemberlitaş ve Erkuş,

2021: 91). Fakat ilgili 28 numaralı standart incelendiğinde, teverruk sözleşmelerinin, standardın kapsamının dışında tutulduğu özellikle belirtilmektedir (FFMS 28, md. 2).

Esasında FFMS 28 incelendiğinde, standardın hazırlanma sürecinde teverruk ve emtia murabahası işlemlerinin de bu standart içerisinde yer aldığı fakat ekonomik faaliyetler arasındaki farklar ve bu işlemlere ilişkin hazine işlemleri ve kimi zaman bu yapılara ilişkin teminatlar da dahil olmak üzere uygulamadaki durumlar göz önünde bulundurularak teverruk ve emtia murabahasının ayrıca ele alınmasına karar verildiği belirtilmektedir. Burada AAOIFI'nin teverruk ve emtia murabahasına ilişkin ayrıca bir muhasebe standardı oluşturmayı planladığı görülmektedir (FFMS 28: md. KG1-3).

AAOIFI'nin böyle bir karar almasını değerlendiren Ansari (2017), öncelikle bu iki finansman ürünü hakkındaki benzerliklerin ve farklılıkların ortaya konulması gerektiğini belirtmektedir. Buna göre teverruk ve murabaha işlemleri arasındaki en büyük farklılığın teverruk işlemine konu olan emtianın genellikle emtia borsasında işlem görmesi ve teverruka konu olan emtianın satın alınma niyetinin; kullanmak, tüketmek, elde tutmak, normal iş akışı içerisinde pazarlamak olmadığı ve ana amacın edinilen emtianın elde tutulmadan bir an önce nakde çevrilmesi olduğu görülmektedir. Yani pazar yapısı ve edinme amacı açısından bu iki ürün birbirinden ayrılmaktadır. Murabaha ve diğer vadeli satışlarda sözleşme, reel piyasada fiziki olarak var olan bir emtiaya bağlıdır. Bu emtia, edinen tarafından kullanılır, tüketilir veya ticareti yapılır ve bu durum reel ekonomik faaliyetleri tetikler. Bu nedenle teverruk ile murabaha ve diğer vadeli satışların birbirinden ayrı ürünler olduğu görülmektedir. Buradan hareketle teverruk işlemlerinin muhasebeleştirilmesinde (varlık tarafında) murabahada olduğu gibi stok, gelir ve satışların maliyeti şeklinde benzer bir muhasebe işlemi yapmak hatalı olacaktır. Amaç nakit elde etmek olup stok elde etmek ve satış yapmak olmadığından bu tür kayıtlar muhasebe için ekstra bir yük getirecektir. Bu yorumların ardından Ansari (2017),

teverrukun muhasebe defterlerine nasıl kaydedileceğine ilişkin şu yorumlarda bulunmaktadır (Ansari, 2017)^a

Varlık Tarafında (İFK);

- Teverruk işlemleri net olarak muhasebeleştirilmelidir. Yani alış-satış gibi ayrı ayrı kaydedilmemelidir.
- İlk edinim sırasında (broker 1'den satın alma) ödenen miktar teverruk işlemine karşılık bir avans olarak muhasebeleştirilmelidir.
- Sürecin ikinci aşamasının (İFK'nın müteverrike satışı) tamamlanmasının ardından (Şer'i gereklilik olduğundan) toplam borç tutarı, içerisindeki ertelenmiş kârın ayrıştırılmasıyla muhasebeleştirilmelidir.
- Ertelenmiş kâr, etkin getiri oranına dayalı olarak itfa edilmelidir.

Yükümlülük Tarafında (Müteverrik);

- Teverruk işlemleri net olarak muhasebeleştirilmelidir. Yani alış-satış gibi ayrı ayrı kaydedilmemelidir.
- İşlemin ilk adımında herhangi bir muhasebeleştirme işlemine gerek yoktur.
- Toplam borç tutarı Şer'i bir gereklilik olduğundan işlemin ikinci adımının tamamlanmasının ardından muhasebeleştirilmelidir. Fakat toplam borç tutarı ertelenmiş kârdan mahsup edilmelidir. (İtfa edilmemiş teverruk işlemlerinin getirisi şeklinde adlandırılabilir.)
- Teverruk işlemlerinden ortaya çıkan ertelenmiş kâr/itfa edilmemiş getiri, etkin getiri oranı esas alınarak itfa edilmelidir.

AAOIFI tarafından herhangi bir standart yayımlanmamasından dolayı uygulamada genellikle uygulayıcılar ya UFRS'ler ve genel kabul görmüş muhasebe ilkelerini benimsemekte ya da her ne kadar ilgili standartta kapsam dışı tutulmuş olsa da Murabaha ve Diğer Vadeli Satışlar standardına göre hareket etmektedirler (Ansari, 2018: 136). Yukarıdaki ifadelerden de görüleceği üzere teverruk ve murabaha sözleşmelerinin

^a Detaylı bilgi için bkz. Ansari, O. M. (2017). "Murabaha and Tawarruq: Does Similar Accounting Treatment Justify?" Journal of Islamic Finance Accountancy, Vol. 1, Issue 1, 39-47.

birbirine benzer sözleşmeler olarak görülmesine karşılık sözleşmelerin belirli noktalarda farklılaşması, teverruk sözleşmelerine ilişkin işlemlerin mali yönlerinin murabaha ve diğer vadeli satışlar standardına uygun muhasebeleştirilmesinin doğru olmadığını göstermektedir. Halihazırda uygulanacak bir standart olmaması sebebiyle de çalışmada teverruk işleminin AAOIFI açısından nasıl muhasebeleştirileceğine ilişkin bir örnek uygulama geliştirilmemiştir.

TMS/IFRS'ler Açısından Muhasebeleştirme

TMS/IFRS'ler, Uluslararası Muhasebe/Finansal Raporlama (IAS/IFRS) Standartlarının çevirisi niteliğindedir. Bu standartlar herhangi bir sektör ve işletme büyüklüğü dikkate alınmadan tüm firmaları ve araçları kapsayacak şekilde hazırlanmıştır (Yatbaz, 2020). Yine bu standartların yayımlanma amacı, iktisadi olayları düzenlemek için ortak yöntemlerin belirlenmesi, finansal bilginin kalitesinin yükseltilmesi ve finansal raporlama açısından karşılaştırılabilirliğin sağlanmasıdır (Çetin, 2020: 21). Türkiye'de faaliyet gösteren katılım bankalarının TMS/IFRS'lere uygun raporlama yapması zorunludur. Bir İFK olan katılım bankalarının FFMS'leri uygulaması ise daha önce de belirtildiği üzere ihtiyardır. Bu nedenle çalışmanın bu bölümünde TMS/IFRS'lere uygun muhasebe işlemlerinin nasıl olacağına ilişkin detaylı açıklamalar yapılacaktır.

Klasik Teverruk Yönteminin TMS/IFRS'lerce Muhasebeleştirilmesi

Yukarıda da belirtildiği üzere klasik teverruk yöntemi, nakde ihtiyaç duyan tarafın vadeli olarak satın aldığı bir emtiayı aldığı satıcısından farklı bir tarafa peşin değeri üzerinden sattığı ve nakit ihtiyacını karşıladığı bir yöntemdir. Nakde ihtiyaç duyan tarafın TMS/IFRS'ye uygun raporlama yapan bir işletme olması durumunda öncelikli olarak bir emtiayı vadeli olarak satın aldığı için TMS-2 Stoklar standardı hükümlerine bakmak gerekir. Ancak TMS-2 Stoklar standardında stok kavramının nasıl tanımlandığına baktığımız zaman teverruk işleminin bu kavramın kapsamına girmediği kolaylıkla söylenebilir. Çünkü Standart açısından stok; olağan işletme faaliyetleri kapsamında satılmak için elde tutulan, satılmak

üzere üretilmekte olan veya üretim sürecinde ya da hizmet sunumunda kullanılacak ilk madde ve malzeme şeklindeki varlıklar olarak tanımlanmıştır. (TMS 2, md. 6) Alınan emtianın bir gayrimenkul olması durumunda TMS 40 Yatırım Amaçlı Gayrimenkuller standardına bakmak gerekecektir. Bu standart yatırım amaçlı gayrimenkulleri kira geliri veya sermaye kazancı ya da her ikisini birden elde etmek amacıyla elde tutulan varlıklar olarak tanımlar (TMS 40, md. 7). Ancak yatırım amaçlı gayrimenkulde işletmenin belirli bir süre elinde tutmayı planladığı bir varlık söz konusudur. Ayrıca burada bir sermaye kazancından da bahsetmek mümkün değildir. Çünkü sermaye kazancında amaç iktisap tarihindeki değerinin üzerinde bir değer elde etmektir. Burada acil nakit ihtiyacı giderilmek istendiğinden işletme varlığı elde ettiği değerinden daha düşük bir bedelle elden çıkarmaktadır. Bu sebeple elde edilen emtianın bir gayrimenkul olması halinde, işletmenin bu varlığı yatırım amaçlı olarak sınıflandırması söz konusu değildir.

Eğer elde edilen varlığın bir maddi duran varlık olduğu bir senaryo söz konusu ise burada öncelikle TMS 16 Maddi Duran Varlıklar Standardı hükümlerine bakmak gerekecektir. TMS 16'ya göre bir maddi duran varlık, mal veya hizmet üretimi veya arzında kullanılmak, başkalarına kiraya verilmek veya idari amaçlar çerçevesinde kullanılmak üzere elde tutulan ve bir dönemden daha fazla kullanılması amaçlanan varlıklar olarak tanımlanmıştır (TMS 16, md. 6). Bu tanımdan hareketle işletmenin tevrruk modeline binaen edinmiş olduğu maddi duran varlığın TMS 16 hükümleri çerçevesinde ele alınması uygun olmamaktadır. Çünkü tanımda belirtilen özellikleri karşılamamaktadır. Tevrruk kapsamında edinilen bir maddi duran varlık esas itibari ile satış amacıyla elde tutulduğundan TFRS-5 Satış Amaçlı Elde Tutulan Duran Varlıklar ve Durdurulan Faaliyetler Standardı hükümlerine bakmak daha doğru olacaktır.

TFRS-5'in amacı, satış amaçlı elde tutulan varlıkların muhasebeleştirilme esasları ile durdurulan faaliyetlere ilişkin yapılması gereken açıklama ve sunumları belirlemektir (TFRS-5, md. 1). Bir duran varlığın satış amaçlı elde

tutulan duran varlık tanımına girmesi için aşağıdaki özellikleri taşıması gerekir (Örten vd., 2020: 465).

- Duran varlığın veya varlık grubunun satışı konusunda şirketin yetkili kuruluşları tarafından karar alınmış olması ve bu kararın açıklanması gerekir. Dolayısı ile duran varlığın satışına yönelik piyasada alıcı aranır pozisyonuna gelinmiş olunmalıdır.
- Varlığın piyasa fiyatı ile elden çıkarılmasının mümkün olması gerekir.
- Satışın veya elden çıkarmanın, bu sınıfa alındıktan sonra 12 ay içerisinde gerçekleşme ihtimalinin yüksek düzeyde olması gerekir.

Teverruk modelinin uygulandığı bir durumda esasında işletmenin edinme amacı satmaktır ve bu satışı mümkün olan en kısa süre içerisinde gerçekleştirmektir. Bu amaç göz önünde bulundurulduğunda, teverruk modeline konu olan işlemin satış amaçlı elde tutulan duran varlık olarak sınıflandırılabilmesi görülmektedir. Fakat burada genellikle ortaya çıkan durum, işletmelerin varlığın defter değerinin kullanımdan ziyade satış işlemi vasıtasıyla geri kazanılabilir olması durumu (TFRS 5, md. 6) yani mevcutta duran varlık olarak sınıflandırılan bir varlığın daha sonra satış amaçlı olarak sınıflandırılması söz konusudur. Burada karşımıza çıkan soru ise bir varlığın ilk ediniminde satış amaçlı olarak sınıflandırılabilir olup olmamasıdır. Bu durum TFRS 5'te; "İşletme bir duran varlığı sadece daha sonra elden çıkartma amacıyla edinmiş olması durumunda, duran varlığı edinme tarihinde satış amacıyla elde tutulan olarak sınıflandırabilmesi bir yıllık süre şartının sağlanması (prg 8) ve edinme tarihi itibari ile henüz sağlanmamış olan paragraf 7 ve 8'deki diğer koşulların edinme tarihini müteakip kısa bir süre içerisinde (genellikle 3 ay) karşılanması ihtimalinin yüksek olması durumunda mümkündür" şeklinde ele alınmıştır (TFRS 5, md. 11).

TFRS 5 madde 11'e göre bir işletme iktisap tarihi itibari ile bir varlığı satış amaçlı duran varlık olarak sınıflandırmayı uygun görmektedir. Fakat bunun için öncelikle satış olasılığının yüksek olması yani aktif piyasasının olması veya böyle bir ticari faaliyetin alışlagelmiş olması, varlığın kısa bir sürede

elden çıkarılmasının mümkün olması, gerçeğe uygun değerinin rahatlıkla belirlenebilmesi ve satış iptal amacının düşük olması şartlarını öne sürmektedir. Bir teverruk sözleşmesi kapsamında bu şartları değerlendirdiğimizde ise şartların rahatlıkla karşılanabileceği söylenebilir. Bu nedenle teverruk modeli kapsamında edinilen varlığın maddi duran varlık olması durumunda TMS/TFRS'ye uygun finansal raporlama işletmelerin TFRS 5'e uygun raporlama yapabilecekleri söylenebilir.

Örneğin; Kocaeli'nde faaliyet gösteren bir işletme 01.10.2023 tarihinde nakit sıkışıklığı nedeniyle piyasadan peşin değeri 500.000 TL olan bir otomobili 540.000 TL'ye 3 ay vadeli olarak bir galeriden satın almıştır. Daha sonra ilgili emtiayı 02.10.2023 tarihinde 500.000 TL değer üzerinden farklı bir galeriye satarak gerekli nakit ihtiyacını karşılamıştır. Ana faaliyet konusu otomobil alıp satmak olmayan bu işletmenin gerçekleştirmiş olduğu teverruk uygulamasına ilişkin muhasebe kayıtları TFRS 5 hükümleri çerçevesinde aşağıdaki gibidir. Öncelikle burada 01.10.2023 tarihindeki muhasebe kaydı ele alınmalıdır. TFRS 5' e göre satış amaçlı sınıflandırma kriterlerine uyan bir duran varlık defter değeri ile satış maliyetleri düşülmüş gerçeğe uygun değerinden düşük olanı ile muhasebeleştirilmesi gerekir. Bu durum yeni edinilmiş bir duran varlığın satış amaçlı olarak sınıflandırma koşullarını karşılaması halinde de geçerlidir. (TFRS 5, md. 15-16) Bu varlığın defter değeri 500.000 TL'dir. İşletmenin vadeli alımından kaynaklanan 40.000 TL'lik değer farkı esasında alış maliyeti değil vade farkıdır. Bu sebeple alış maliyeti olarak değerlendirilmesi uygun değildir. Bu varlığın satış maliyetinin de olmayacağı varsayılırsa satış maliyeti düşülmüş gerçeğe uygun değeri de 500.000 TL olacağından ilk muhasebeleştirme tarihindeki varlığın değerinin 500.000 TL olarak ele alınması gerekecektir. Satış maliyetleri düşülmüş gerçeğe uygun değerinin daha düşük olması durumunda değer düşüklüğü olduğu anlamına gelir ve değer düşüklüğü zararı finansal tablolara yansıtılır (TFRS 5, md. 20; Gökgöz, 2012: 73). Bu durumda ilgili muhasebe kaydı aşağıdaki gibi yapılabilir.

01/10/2023	
196 SATIŞ AMAÇLI ELDE TUTULAN DURAN VAR. HS.	500.000

184 ERTELENMİŞ VADE FARKI GİDERLERİ HS.	40.000	
397 SATIŞ AMAÇLI ELDE TUTULAN GRUPLARA İLİŞKİN YÜKÜMLÜLÜKLER HS.		540.000

02.10.2023 günü işletme satış amaçlı olarak sınıflandırdığı duran varlığını (otomobili) 500.000 TL bedelle başka bir galeriye peşin olarak satmıştır. Satışa ilişkin muhasebe kaydının aşağıdaki gibi olması gerekir.

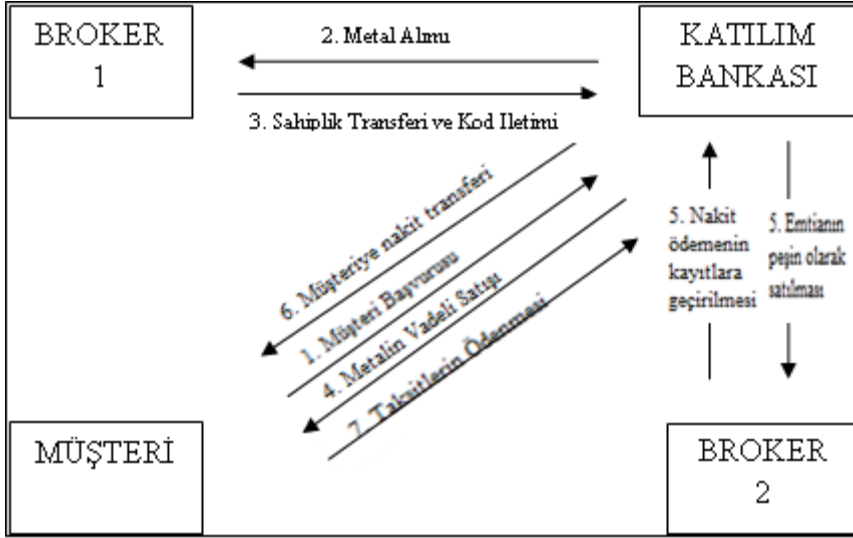
02/10/2023		
100 KASA HS	500.000	
196 SATIŞ A. ELDE TUTULAN DURAN VAR. HS.		500.000

Vadenin dolduğu tarih olan 31.12.2023 tarihinde ise işletmenin yapması gereken muhasebe kaydının aşağıdaki gibi olması gerekir.

31/12/2023		
397 SATIŞ A. ELDE TUTULAN GRUPLARA İLİŞKİN YÜKÜMLÜLÜKLER HS.	540.000	
100 KASA HS.		540.000
31/12/2023		
780 FİNANSMAN GİDERLERİ HS.	40.000	
184 ERTELENMİŞ VADE FARKI GİD. HS.		40.000

Organize (Banka) Teverruk Yönteminin TMS/TFRS'lerce Muhasebeleştirilmesi

Banka teverruku yukarıda da açıklandığı gibi bireylerin veya işletmelerin gerek nakit ihtiyaçlarını karşılamak gerekse projelerine finansman sağlamak amacıyla başvurdukları teverruk modellerinden birisidir (Bayındır, 2015:205). Bu teverruk modelinin işleyiş şekli aşağıda şekil 2 ile gösterilmiştir.

Şekil 2: Organize (Banka) Teverrukun İşleyiş Şekli

Kaynak: (Sancar, 2019:176)

Banka teverruk modelinin işlem akışı şu şekilde açıklanabilir; (Sancar, 2019:175-176)

- İFK'ya başvuru yapan müşteri ile İFK arasında kredinin vadesi, getiri oranı ve İFK'nın müşterinin vekili olmasına yönelik şartları içeren bir sözleşme imzalanır. (Adım-1)
- İFK İngiltere'deki bir aracı kuruluştan (broker 1) metal alımı gerçekleştirir. (Adım-2)
- İlgili broker kendi sahip olduğu metalin sahipliğini İFK'ya devreder ve ilgili işleme yönelik bir kod numarasını finansal kuruluşa iletir. (Adım-3)
- İFK, kendisine devredilen metal sahipliğini vadeli olarak kredi başvurusunda bulunan müşteriye satar. (Adım-4)
- İFK, elektronik olarak aracı kuruluşun (broker 1) göndermiş olduğu kodu, diğer bir aracı kuruluşun (broker 2) ekranı üzerinden sisteme girer ve ilk aracı kuruluştan aldığı metali ikinci aracı kuruluşa nakit olarak müşteri adına satar. (Adım-5)
- İFK, sözleşme imzalanırken müşteri ile anlaştığı nakit tutarı, müşteriye satılan emtianın karşılığı olarak verir. (Adım-6)

- Müşteri vadesi gelen borcunu katılım bankasına ödeyerek borcunu kapatır. (Adım-7)

Banka tevrruk işlemleri genellikle İFK'lar tarafından Londra Metal Borsasında işlem gören metallerin alınıp satılması ile gerçekleştirilir (Schoon, 2016:90). İFK'ların vekil sıfatıyla gerçekleştirdiği bu işlemlerin nasıl muhasebeleştirileceği burada çalışmanın konusu açısından önem arz etmektedir. Klasik tevrrukun aksine burada dört taraf mevcuttur. Bunlar; İFK, broker 1, broker 2 ve müşteridir. Gerçekleşen işlemlerde İFK'ların TMS/TFRS'ye göre tevrruk işlemi nasıl muhasebeleştirilecekleri aşağıdaki örnek üzerinden anlatılmaya çalışılmıştır.

01.10.2023 tarihinde 100.000 TL nakit ihtiyacı bulunan MTV işletmesi, bu ihtiyacını faizsiz yollardan halletmek için TF Katılım Bankasına müracaatta bulunmuştur. Katılım bankası kendisine doğrudan nakit sağlayamayacağını belirterek talep etmesi halinde organize tevrruk yoluyla bu finansman ihtiyacını karşılayabileceğini belirtmiştir. Tevrruk işleminin gerekli şartları sağlanarak metal borsasından 100.000 TL'lik metal işletmenin adına satın alınmış ve daha sonra başka bir aracı kuruma yine işletme adına satılarak elde edilen nakit işletmenin bankadaki hesabına yatırılmıştır. Katılım bankası tarafından ilgili işlem için aylık % 3.59 kâr oranı üzerinden dört ayın sonunda toplam 110.529,93 TL bedeli işletmeden tahsil edeceğine yönelik sözleşme hükümleri kabul edilmiş ve tevrruk sözleşmesinin diğer şartları yerine getirilmiştir. Geri ödeme tablosu aşağıda gösterilmiştir. Katılım bankası gerçekleştirilecek işleme yönelik olarak 575 TL tahsis ücreti almıştır. İlgili tahsis ücreti işletmenin bankadaki vadesiz mevduat hesabından işlem günü tahsil edilmiştir.

Tablo 1: Geri Ödeme Planı

	Taksit Tutarı	Anapara Tutarı	Kâr Tutarı	BSMV	Kalan Anapara Tutarı
31.10.2023	27.632,48	23.503,98	3.590,00	538,50	76.496,02
30.11.2023	27.632,48	24.474,34	2.746,21	411,93	52.021,67

31.12.2023	27.632,48	25.484,77	1.867,58	280,14	26.536,91
31.01.2024	27.632,48	26.536,91	952,67	142,90	0,00
Toplam	110.529,93	100.000,00	9.156,46	1.373,47	

Katılım Bankası Muhasebe Kayıtları^b

Daha önce de belirtildiği üzere TMS/TFRS'ler açısından teverruk işlemi bir kredi verme işlemi olarak kabul edilmektedir. Bu nedenle standartlara uygun finansal rapor hazırlayacak olan katılım bankalarının muhasebe işlemlerinde kendi hesap planlarına uygun olarak bir konvansiyonel bankanın kredi verme işlemi gibi hareket etmesi gerekecektir. Katılım bankasının müşteri adına metal borsasından emtia alımına ilişkin muhasebe kaydı aşağıdaki gibi olacaktır.

01/10/2023			
392 ALACAKLI GEÇİCİ HS.		100.000	
290 ŞUBELER CARİ HS.			100.000
MTV İşletmesi İçin Emtia alınması			

Metal borsasından işletmenin vekaleti ile satın alınan emtia bedelinin broker 1'in aynı katılım bankasında bulunan hesabına aktarılması gerekir. İşlemin aşağıdaki gibi muhasebeleştirilmesi gerekir.

01/10/2023			
290 ŞUBELER CARİ HS.		100.000	
306 ÖZEL CARİ/TİCARİ VE DİĞER KUR. HS.			100.000
Emtia bedelinin broker 1'e ödenmesi			

Katılım bankasının metal borsasından broker 1'den satın almış olduğu emtiayı aynı borsada faaliyet gösteren broker 2'ye satması gereklidir. Bu

^b Muhasebe kayıtlarının yapılmasında ve muhasebe kayıtlarının açıklanmasında Çemberlitaş ve Erkuş (2021)'den yararlanılmıştır.

satış işleminin ardından elde edilen tutar, müteverrikin bankada bulunan hesabına aktarılır. İlgili muhasebe kaydı aşağıdaki gibidir.

01/10/2023			
290 ŞUBELER CARİ HS.		100.000	
304 ÖZEL CARİ HS.			100.000
Emtianın broker 2'ye satılması ve müşterinin hesabına paranın aktarılması			

Emtianın vekalet yolu ile müşteri adına metal borsasında satılmasının ardından bir fon sağlandığı için daha önce geçici fon kullandırmak amacıyla açılmış olan 392 Alacaklı Geçici Hesap kapatılarak 116 Kısa Vadeli İşletme Kredileri Hesabına aktarılır. Böylelikle konvansiyonel bir bankanın kredi verme adımına benzer bir yaklaşım ortaya konulmuş olur. Her ne kadar özünde bir kredi verme işlemi olmasa da TMS/TFRS'lerin teverruka veya herhangi bir İslami finans enstrümanına yönelik bir düzenlemesi olmadığından böyle bir muhasebe kaydı yapılması gerekir. İlgili muhasebe kaydı aşağıda verilmiştir.

01/10/2023			
116 KISA VADELİ İŞLETME KRED. HS.		100.000	
392 ALACAKLI GEÇ. HS.			100.000

Banka gerçekleştirmiş olduğu işlem nedeniyle 575 TL tahsis ücreti almıştır. İlgili tutar müşterinin bankadaki hesabından tahsil edilmiştir. Elde edilen bu tahsis ücreti ve katılım bankasının bu işlemde sağlayacağı 9.156,46 TL'lik kâr tutarı hasılattır. Ancak burada hasılatın ne zaman ve nasıl muhasebeleştirileceğine yönelik TFRS 15 Müşteri Sözleşmelerinden Hasılat Standardının hükümlerine bakmak gerekir. 1.373,47 TL'lik BSMV tutarı bankanın vergi sorumlusu sıfatıyla tevkif etmiş olduğu tutar olduğundan banka açısından hâsılat unsuru değildir.

Bir edim yükümlülüğü yerine getirildiğinde, işletme bu edim yükümlülüğüne ilişkin işlem bedelini hasılat olarak finansal tablolarına alır (TFRS 15, md. 46). İşlem bedeli, işletmenin üçüncü şahıslara yönelik tahsil

edilen tutarlar hariç taahhüt ettiği mal veya hizmetleri müşteriye devretmesi karşılığında hak etmeyi beklediği bedeldir (TFRS 15, md. 46). Örneğimizde de görüleceği üzere işlem bedeli 9.156,46 TL'dir. BSMV tutarı olan 1.373,47 TL'lik tutar üçüncü kişiler lehine tahsil edildiğinden işlem bedeline dahil edilmez. Katılım bankaları açısından edim yükümlülüğü müşteri ile yapılan teverruk işlemlerinin tamamlanıp ilgili nakdin müşterinin hesabına aktarılması ile tamamlanmış olur. Bu nedenle edim yükümlülüğün tamamlanmasının ardından işlem bedelini hâsılat olarak kaydedebilirler. Örnekte de görüleceği üzere tahsis ücreti gibi bazı ücretler işlem gerçekleştirildiğinde elde edildiğinden bu tutarın hemen hâsılat olarak muhasebeleştirilmesi gerekecektir. Ancak kâr payı gelirleri, müşterinin taksitini ödemesi ile elde edileceğinden, yani sözleşmeden kaynaklı müşterinin edim yükümlülüğünü yerine getirmesiyle sağlanacağından hasılat kaydı ancak taksit ödeme zamanında gerçekleşecektir (Güneş Demirci, 2019: 68). Bankanın işlem günü aldığı tahsis ücretine ilişkin muhasebe kaydı aşağıdaki gibi olacaktır.

01/10/2023			
010 KASA HS.		575	
716 KISA VADELİ İŞL. KRD. ALINAN ÜCRET VE KOM. HS.			575

Katılım bankasının 31.10.2023 tarihinde bir aylık sürenin dolması ile 3.590,00 TL'lik kâr payını hasılat olarak muhasebe defterlerine kaydetmesi gerekir. Bankalar kâr payına ilişkin reeskont uygulamalarında iptal yöntemi ve birikimli yöntem olmak üzere iki yöntem üzerinden kayıtlarını gerçekleştirebilirler. İptal yönteminde her ayın sonunda reeskont kaydı yapılır fakat izleyen ayın başında bu reeskont kaydı tersine kayıt yapmak suretiyle iptal edilir. Birikimli yöntemde ise her ayın sonunda reeskont kaydı yapılır ve bu kayıt sonrasında iptal edilmez (Çemberlitaş & Erkuş, 2021: 101). Birikimli yöntemin tercihinde yapılması gereken muhasebe kaydı aşağıdaki gibi olacaktır.

31/10/2023			
------------	--	--	--

220 KR. KÂR PAYI GEL. TAAH. HS.	3.590,00	
516 KISA VADELİ İŞ. KREDİLERİNDEN ALINAN KÂR PAYLARI HS.		3.590,00

İşletmenin ödeme tarihi 31.10.2023 olduğundan ödemeyi gerçekleştirdiği zaman 3.590,00 TL TFRS 15 açısından katılım bankasının hasılatı olacaktır. İşletmenin ödemenin ilk taksitine ilişkin muhasebe kaydı aşağıdaki gibi olacaktır.

31/10/2023		
010 KASA HS.	27.632,4 8	
116 KISA VADELİ İŞL. KR. HS.		23.503,98
220 KR. KÂR PAYI GEL. TAAH. HS.		3.590,00
380 ÖDEN. VERGİ, RESİM, HARÇ VE PRM. HS.		538,50

Katılım bankası reeskont uygulamasında birikimli yöntemi kullandığı için her ayın sonunda kâr payına ilişkin reeskont hesaplamasını gerçekleştirip ilgili muhasebe kayıtlarını tekrarlayacaktır. Çalışmanın uzamaması nedeniyle bu kayıtlar tekrardan oluşturulmamıştır.

Müteverrik'in Muhasebe Kaydı

Müteverrik yani nakde ihtiyaç duyan işletmenin katılım bankası ile yürütmüş olduğu bu sözleşme sürecinde yapması gereken muhasebe kayıtları bu bölümde ele alınmıştır. İşletme finansal raporlarını TMS/TFRS uyarınca düzenlediğinden bu süreçteki muhasebe işlemlerinde standartlara uygun hareket etmek durumundadır. Daha önce de belirtildiği üzere standartlar bakımından bu işlem bir ticari işletme kredisi alma hükmündedir. Yani işletme bu süreçte kredili işlem dolayısı ile bir yükümlülüğe sahip olmakta ve ilgili yükümlülüğü TFRS-9 Finansal Araçlar Standardı bağlamında ele almaktadır. Standart incelendiğinde finansal yükümlülüklerin önemli bir kısmı raporlama tarihinde itfa edilmiş maliyet değeri ile ölçülen olarak sınıflandırılmıştır. Ele alınan örnek uygulama

standartlara göre bir kredi verme işlemi olduğundan itfa edilmiş maliyet değeri ile ölçülmesi gerekmektedir.^c

İşletmenin bu nedenle ilgili tarihlerde yapması gereken muhasebe kayıtları aşağıda gösterilmiştir.

TFRS-9'a göre bir işletme finansal varlığı veya finansal yükümlülüğü finansal tablolarına sözleşme hükümlerine taraf olduğu zaman alır (TFRS 9, Md. 3.1.1). Bu açıdan değerlendirildiğinde 01.10.2023 tarihinde MTV işletmesi katılım bankası ile yapmış olduğu sözleşme ile finansal yükümlülüğün tarafı olacaktır ve bu finansal yükümlülüğü finansal tablolarına alacaktır. Teverruk sözleşmesinde her ne kadar da bir metalin borsadan işletme için vekaleten alınıp satılması durumu söz konusu olsa da bu menkul kıymetin alınıp satılması noktasında işletmenin hesaplarına giren veya çıkan bir menkul kıymet söz konusu değildir. Ayrıca söz konusu metalin müteverrik için alınıp daha sonra tekrar satılması süreci çok kısa süre içerisinde gerçekleşmektedir. Bu aşamada nakdin müteverrikin bankadaki hesabına geçirilmesi noktasına kadar işletmenin herhangi bir mali nitelikteki olaya taraf olmamasından dolayı yapması gereken bir muhasebe kaydı da söz konusu olmayacaktır. Bu nedenle vekaleten emtia alış-satış sürecinde işletmenin muhasebe kayıtlarına aktarılacak herhangi bir mali bilgi olmayacaktır. Doğrudan sözleşmeye taraf olduğu gün itibari ile işletme,

^c Finansal tablolara alındıktan sonra aşağıdakiler dışında kalan tüm finansal yükümlülükler itfa edilmiş maliyetinden ölçülür. (TFRS 9 Md. 4.2.1)

- GUD değer değişimi kâr/zarara yansıtılan finansal yükümlülükler,
- Finansal varlığın devredilmesi işleminin finansal tablo dışı bırakma şartlarını taşımaması veya devam eden ilişki yaklaşımının uygulanması durumunda ortaya çıkan finansal yükümlülükler,
- Finansal teminat sözleşmeleri,
- Piyasa faiz oranının altında bir faiz oranından kredi sağlanmasına yönelik taahhütler ve
- TFRS-3'ün uygulandığı işletme birleşmelerinde edinen işletme tarafından finansal tablolara alınan şarta bağlı bedel.

katılım bankasından elde ettiği nakdi yükümlülüğü muhasebeleştirilmesi gerekir. İlgili muhasebe kaydı aşağıdaki gibidir;

01/10/2023	
BANKALAR HS.	100.000
BANKA KREDİLERİ HS.	100.000

31.10.2023 tarihinde işletme teverruk işleminin ilk taksitini ödediği zaman işlemi aşağıdaki gibi muhasebeleştirilmesi gerekir.

31/10/2023	
FİNANSMAN GİDERLERİ HS.	4.087,93
BANKA KREDİLERİ HS.	4.087,93

31/10/2023	
BANKA KREDİLERİ HS.	27.632,48
KASA HESABI	27.632,48

İşletme ikinci taksitini 30.11.2023 tarihinde yapacaktır. İlgili muhasebe kaydı aşağıdaki gibi olacaktır.

30/11/2023	
FİNANSMAN GİDERLERİ HS.	3.125,45
BANKA KREDİLERİ HS.	3.125,45

30/11/2023	
BANKA KREDİLERİ HS.	27.632,48
KASA HESABI	27.632,48

Finansal raporlama tarihi itibari ile işletme üçünü taksitini ödeyecek olup ayrıca finansal yükümlülüğünü de bilançoda itfa edilmiş maliyet değeri üzerinden raporlamış olacaktır. 31.12.2023 tarihinde işletmenin yapması gereken muhasebe kaydı aşağıdaki gibi olacaktır.

31/12/2023			
FİNANSMAN GİDERLERİ HS.		2.195,88	
BANKA KREDİLERİ HS.			2.195,88
31/12/2023			
BANKA KREDİLERİ HS.		27.632,48	
KASA HESABI			27.632,48

Raporlama tarihi itibari ile işletmenin finansal yükümlülüğünün itfa edilmiş maliyet değeri 26.511,82 TL'dir. Son olarak işletmenin dördüncü taksitini ödediği zaman 31.01.2024 tarihinde yapması gereken muhasebe kaydı ise aşağıdaki gibi olacaktır.

31/01/2024			
FİNANSMAN GİDERLERİ HS.		1.120,66	
BANKA KREDİLERİ HS.			1.120,66
31/01/2024			
BANKA KREDİLERİ HS.		27.632,48	
KASA HESABI			27.632,48

Böylelikle işletmenin finansal yükümlülüğü kalmayacaktır. Tüm bu hesaplamalarda TFRS-9 gereğince yıllık etkin faiz oranının kullanılması gerekmektedir. Etkin faiz oranı bu işlem açısından yaklaşık olarak % 62,82'dir. Hesaplanan faiz tahakkukları ve itfa edilmiş maliyet değerleri bu orana göre hesaplanmıştır. Excelde aiçverimoranı formülüne göre hesaplanan değerler aşağıda tablo 2'de gösterilmiştir.

Tablo 1: İEMD Tablosu

	Anapara	Kâr Tahakkuku	Ödenen	İEMD
31.10.2023	100.000,00	4.087,93	27.632,48	76.455,45
30.11.2023	76.455,45	3.125,45	27.632,48	51.948,42

31.12.2023	51.948,42	2.195,88	27.632,48	26.511,82
31.01.2024	26.511,82	1.120,66	27.632,48	0,00

SONUÇ VE ÖNERİLER

Dünya genelinde murabaha işlemleri en fazla hayata geçirilen İslami finans sözleşmesidir. Literatürde emtia murabahası olarak da adlandırılan teverruk modeli ise, murabaha kadar olmasa da yaygınca kullanılan diğer bir İslami akit türüdür. Teverruk sözleşmelerinin yaygınlaşması ile birlikte sözleşmeye taraf olan kurumların bu işlemi nasıl muhasebeleştirilecekleri sorusu da gündeme gelmiştir. Organize ve klasik olmak üzere iki türü bulunan bu sözleşmelerin nasıl muhasebeleştirileceklerine ilişkin literatürde çok az çalışmaya rastlanılmaktadır. Bilhassa bireyler tarafından yapıldığı bilinen klasik teverruk işleminin bir kurum tarafından gerçekleştirilmesi durumunda nasıl muhasebeleştirileceğine ilişkin literatürde herhangi bir çalışmaya rastlanılmamıştır. İFK'lar gerçekleştirdikleri işlemleri muhasebeleştirirken dikkate alabilecekleri AAOIFI tarafından yayımlanan muhasebe standartları bulunmaktadır. Bu standartların kimi ülkeler tarafından kullanılması zorunluymken kimi ülkelerde ise kullanımı ihtiyaridir. Türkiye'de ise FFMS olarak KGK tarafından yayımlanan bu standartların kullanımı ihtiyaridir. Ancak teverruk sözleşmelerinin nasıl muhasebeleştirileceğine yönelik AAOIFI tarafından yayımlanan herhangi bir standart mevcut değildir. Bu nedenle uygulamada teverruk sözleşmelerinin ya bir murabaha olarak değerlendirilip muhasebeleştirildiği ya da ilgili muhasebe standartlarına veya ilkelerine uygun muhasebeleştirildikleri görülmektedir. AAOIFI tarafından yayımlanan FFMS-28 Murabaha ve Diğer Vadeli Satışlar Standardı incelendiğinde teverruk işleminin bu standardın kapsamı dışında tutulduğu ve ilerleyen süreçlerde teverruk sözleşmelerinin ayrı bir standart olarak ele alınacağı belirtilmiştir. Bu sebeple teverruk sözleşmelerinin murabaha sözleşmesi gibi düşünülerek muhasebeleştirilmesi hatalı olacaktır. Ancak AAOIFI'nin standartlarının kullanımının zorunlu olduğu ülkeler bağlamında böyle bir hatalı muhasebeleştirmenin ortadan

kaldırılması için teverruk muhasebe standardının yayımlanmasına ihtiyaç duyulmaktadır. Uygulamada karşılaşılan ikinci durum teverruk işlemlerinin ilgili muhasebe standartlarına veya genel kabul görmüş muhasebe ilkelerine uygun muhasebeleştirilmesidir. Dünya genelinde ortak bir muhasebe dili oluşturmak amacıyla geliştirilen UFRS'ler, Türkiye'de de TFRS'ler olarak uygulanmaktadırlar. Türkiye'de İFK'ların ve yine düzenleme ile kapsama giren işletmelerin muhasebeleştirme ve raporlamada TMS/TFRS'lere uygun hareket etmeleri zorunludur. Bu nedenle bilhassa katılım bankalarının teverruk işlemlerini TFRS'lere uygun bir şekilde muhasebeleştirmeleri gerekecektir. Yapılan incelemelerde teverruk sözleşmelerinin TMS/TFRS'ler bağlamında ele alınıp muhasebeleştirilebileceği görülmüş ve çalışmada örnekler üzerinden bu süreç detaylı bir biçimde anlatılmıştır. Ancak TFRS'lerin İslami finans ürünlerine yönelik ele alınması, bu ürünlerin muhasebeleştirilmesinde özün önceliği kavramına uygun olmamaktadır. Çünkü sözgelimi teverruk işlemi özünde faize düşmekten kaçınan bireyler veya kurumlar tarafından başvurulmuş bir yöntem olarak karşımıza çıkmasına rağmen muhasebe standartlarında bu işlem bir konvansiyonel kredi işlemi gibi değerlendirilmektedir. Bu da bilhassa İFK'ların sözleşmenin özü dışında bir muhasebe faaliyeti yürütmesine neden olmaktadır. Ayrıca her ne kadar FFMS'ler ile UFRS'lerin uyumlu hale getirilmesine ilişkin çalışmalar yapılsa da ilkesel bağlamda iki standart grubu arasında var olan önemli farklılıklar farklı bir raporlama sonucu doğurmaktadır.

KAYNAKÇA

- AOIFI Shari'ah Standard No. 30, Monetization (Tawarruq). <https://aaoifi.com/ss-30-monetization-tawarruq/?lang=en>
- Ahmad, Z., Zahir, F., Usman, A. M., Muneeza, A., & Mustapha, Z. (2020). An exploratory study on the possibility of replacing tawarruq based Islamic banking products using other alternatives. *International Journal of Management and Applied Research*, 7(2), 147-164.
- Alamad, S. (2019). Financial and Accounting Principles in Islamic Finance. UK: Springer. Ansari, O. M. (2017). "Murabaha and Tawarruq: Does Similar Accounting Treatment Justify?" *Journal of Islamic Finance Accountancy*, Vol. 1, Issue 1, 39-47.
- Ansari, O. M. (2018). *IFRS and the Shari'ah Based Reporting A Conceptual Study*.
- Apaydın, H. Y. (2000). İne. *İslam Ansiklopedisi*. Cilt 22, (ss. 283-285). Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- Ayub, M. (2017). *İslami Finansı Anlamak*. Çev. Ed. Suna Aktan Çürük ve Raif Parlakkaya, İstanbul: İktisat Yayınları
- Bakacak, M. E. (2022). *İslami Finansman Enstrümanları: Türkiye Muhasebe Standartları ve Faizsiz Finans Muhasebe Standartları Kapsamında Uygulama Süreci, Sorunlar ve Çözüm Önerileri*. İktisat Yayınları.
- Bayındır, S. (2015). *Fıkhi ve İktisadi Açından İslami Finans (Para ve Sermaye Piyasaları)*. İstanbul: Süleymaniye Vakfı Yayınları.
- Cebeci, İ. (2019). Teverruk. *İslam Ansiklopedisi* Ek-2. Cilt (ss. 594-595). Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- Çemberlitaş, İ., & Erkuş, H. (2021). *Bir Fon Kullandırma Yöntemi Olarak Teverruk Modeli: AAOIFI ve UFRS'ye Göre Muhasebeleştirme Esasları*. Bursa: Ekin Basın Yayın Dağıtım.
- Çetin, A. (2020). *Faizsiz Finans Kuruluşları Muhasebesi: Tek Düzen Hesap Planı ve AAOIFI Standartları Çerçevesinde*. İstanbul: TKBB Yayınları.
- Gökgöz, A. (2012). Satış Amaçlı Elde Tutulan Duran Varlık veya Varlık Grubunun Muhasebeleştirilmesi. *Ekonomik ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Cilt 8, Özel Sayı 8, 67-86.
- Halitoğlu, İ. (2021). Organize Teverruk Üzerine Bir Analiz ve TKBB Danışma Kurulu ve AAOIFI Standartlarının Mukayesesi. *Kilis 7 Aralık Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 8/2. 661-695.

- Haron, R., & Mohamed Barre, G. (2023). Application of tawarruq in Islamic banking institutions in Somalia. *Qualitative Research in Financial Markets*, 15/5, pp. 888-906.
- Hayat, Z. & Aksu, E. (2020). Katılım Finans Kurumlarında Repo Alternatifleri. *Tasavvur: Tekirdağ İlahiyat Dergisi*, 6(2), 1189-1236.
- Hazıroğlu, T. (2023). Katılım Bankacılığında Likidite Yönetimi ve Yeniden Yapılandırma için Yeni Bir Sistem; Etl, Karz-I Hasen Fonu ve Bereket Ceza ve Dayanışma Sandığı. *İslam Ekonomisi ve Finansı Dergisi/Journal of Islamic Economics and Finance*.
- ICD-LSEG Islamic Finance Development Report: Navigating Uncertainty, https://solutions.lseg.com/IslamicFinance_ICD_LSEG Ismon, N. Y. (2012). Legality of Tawarruq in Islamic Finance. *Tazkia Islamic Finance and Business Review*, 7(1).
- Kallek, C. (2006). Müsâveme. *İslam Ansiklopedisi*. Cilt 32, (ss. 79-81). Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- Kazancı, F. (2018). Türkiye’de Faizsiz Bankacılık Prensiplerine Uygun Teverruk Pazarı: Ürün İhtisas Borsası. *İslam Ekonomisi Ve Finansı Dergisi (İEFD)*, 4(1), 17-47.
- KGK, FFMS-28 Murabaha ve Diğer Vadeli Satışlar Standardı
- KGK, TFRS-15 Müşteri Sözleşmelerinden Hasılat Standardı
- KGK, TFRS-5 Satış Amaçlı Elde Tutulan Duran Varlıklar ve Durdurulan Faaliyetler Standardı KGK, TFRS-9 Finansal Araçlar Standardı
- KGK, TMS-16 Maddi Duran Varlıklar Standardı
- KGK, TMS-2 Stoklar Standardı
- KGK, TMS-40 Yatırım Amaçlı Gayrimenkuller Standardı
- Kısacık, H. (2021). Teverruk ve Muhasebe Süreci. *JOEEP: Journal of Emerging Economies and Policy*, 6 (Özel Sayı), 52-62.
- Örten, R., Kaval, H. & Karapınar, A. (2020). *Türkiye Muhasebe-Finansal Raporlama Standartları Uygulama ve Yorumları*. Ankara: Gazi Kitabevi.
- Özdemir, M. & Aslan, H. (2017). *Türkiye’de İslami Finansın Dönüşümünün Ekonomi Politikası*. İstanbul: Seta Yayınları.
- Rahman, Z. N. A., & Ab Manan, S. K. (2014). Tawarruq as a useful instrument to finance retail the halal way. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 121, 281-290.

- Roslan, M. F., Bamahriz, O., Muneeza, A., Chu, J., Mustapha, Z., & Ahmad, M. Z. (2020). Application of tawarruq in Islamic banking in Malaysia: towards smart tawarruq. *International Journal of Management and Applied Research*, 7(2), 104-119.
- Sancar, M. A. (2019). Türkiye’de teverruk ve yeniden yapılandırmada teverruka alternatif bir ürün olarak yeniden yapılandırma tekafül fonu. *İslam Ekonomisi ve Finansı Dergisi (İEFD)*, 5(2), 169-195.
- Schoon, N. (2016). *Modern Islamic Banking: Products and Processes in Practice*. John Wiley & Sons Ltd.
- TKBB (Türkiye Katılım Bankaları Birliği) Faizsiz Finans Standartları TKBB, <https://www.tkbb.org.tr/veripetegi-detay/10>, (Erişim Tarihi:14.02.2024)
- Yatbaz, A. (2020). *Faizsiz Finans Muhasebe Standartları: Alternatif mi Tamamlayıcı mı?*. <https://islamiktisadi.net/2020/03/02/faizsiz-finans-muhasebe-standartlari-alternatif-mi-tamamlayici-mi/>

EXTENDED ABSTRACT

One of the significant problems experienced by participation banks, which are important components of Islamic finance, while continuing their activities is liquidity management. Additionally, the failure to repay the funds offered to its customers on time is another important problem IFIs face. Although there has been a long search for solutions to the problem of not collecting receivables arising from both liquidity management and fund disbursement on time, appropriate solutions have not yet been developed. However, searches in this direction continue. One of the solutions developed over time is tawarruq (Hazıroğlu, 2023: 45).

“Tawarruq”, a concept of Arabic origin, literally means “charity, goods, money, printed money, silver money” (Çemberlitaş & Erkuş, 2021:49). The TDV Islamic Encyclopedia states that the concept of tawarruq is derived from the word “verik” meaning “printed dirhams” (silver coins) and that although it initially referred only to the demand for silver coins, it later came to include the demand for paper money as well. Tawarruq is the process of buying a good on credit and selling it to someone else for a lower price to obtain cash (Cebeci, 2019: 594).

In practice, tawarruq is also known as commodity murabahah (Abdul Rahman & Ab Manan, 2014:283). Tawarruq method is currently used by many IFIs for liquidity management and especially for the payment of personal finance and credit card debts (Bakacak, 2022:151). In addition, IFIs in Türkiye use the tawarruq model to restructure their uncollectible receivables (Kazancı, 2018:19). Tawarruq, a method of fund provision employed by IFIs, is a widely used cash management technique by many IFIs globally. This method has been known and practiced as a financing technique since historical times (Bayındır, 2015: 195). According to a report prepared by the Participation Banks Association of Türkiye (TKBB), participation banks provided funds amounting to 942,927 million TL as of June 2023. It is stated that 81,944 million TL of these funds were disbursed through the tawarruq method. Thus, the share of tawarruq among the fund provision methods is approximately 8.69 % (TKBB, <https://www.tkbb.org.tr/veripetegi-detay/10>).

As mentioned above, the tawarruq method is an increasingly widespread cash acquisition model. In this respect, the question of how the parties to the tawarruq transaction should record this transaction in their accounting books becomes important. The most important studies on the accounting of Islamic finance products, both in Türkiye and around the world, are the accounting standards published by AAOIFI. These standards were originally published for IFIs and translated into Turkish by the Public Oversight Accounting and Auditing Standards Authority (POA) in Türkiye, but their application is voluntary.

There is not yet any accounting standard published by AAOIFI for accounting for the tawarruq transaction (Ansari, 2018:136). Since it is also referred to as commodity Murabaha in the literature, there are comments that the provisions regarding FAS 28: Murabaha and Other Deferred Payment Sales can be applied (Çemberlitaş and Erkuş, 2021: 91). However, when the relevant standard number 28 is examined, it is specifically stated that tawarruq contracts are excluded from the scope of the standard (FAS 28, Art. 2). Since no standard has been issued by AAOIFI, in practice, practitioners generally either adopt IFRSs and generally accepted accounting principles or act in accordance with the Murabaha and Other Deferred Payment Sales standard, although it is excluded from the scope of the relevant standard (Ansari, 2018: 136).

When FAS-28 Murabaha and Other Deferred Payment Sales Standard published by AAOIFI is examined, it is stated that tawarruq transaction is excluded from the scope of this standard and tawarruq contracts will be handled as a separate standard in the future. Therefore, it would be erroneous to recognize tawarruq contracts as Murabaha contracts.

The second situation encountered in practice is the recognition of tawarruq transactions in accordance with the relevant accounting standards or generally accepted accounting principles. IFRSs, which were developed to create a common accounting language worldwide, are also applied as TFRSs in Türkiye. In Türkiye, IFIs and the entities covered by the regulation are required to act in accordance with TAS/TFRSs in accounting and reporting. Therefore, especially participation banks will need to

recognize *tawarruq* transactions in accordance with TFRSs. In the examinations made, it has been seen that *tawarruq* contracts can be handled and recognized within the context of TAS / TFRS, and this process is explained in detail through examples in the study. However, the treatment of IFRSs for Islamic finance products does not comply with the concept of substance over form in recognition of these products. For example, although the *tawarruq* transaction is essentially a method used by individuals or institutions that avoid interest, this transaction is treated as a conventional loan transaction by accounting standards. This causes IFIs, in particular, to carry out an accounting activity other than the substance of the contract. Moreover, while efforts are being made to harmonize FASs and IFRSs, significant differences in principle exist between the two sets of standards, leading to different reporting.

ARAŞTIRMACILARIN KATKI ORANI

Yazarın her birinin mevcut araştırmaya katkı oranı aşağıda belirtildiği gibidir. Yazar'ın araştırmaya katkı oranı %100'dür.

ÇATIŞMA BEYANI

Araştırmada herhangi bir kişi ya da kurum ile finansal ya da kişisel yönden herhangi bir bağlantı bulunmamaktadır. Araştırmada çıkar çatışması bulunmamaktadır.

ARAŞTIRMANIN ETİK İZİNİ

Yapılan bu çalışmada "Yükseköğretim Kurumları Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Yönergesi" kapsamında uyulması gerektiği belirtilen tüm kurallara uyulmuştur. Yönergenin ikinci bölümü olan "Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiğine Aykırı Eylemler" başlığı altında belirtilen eylemlerden hiçbiri gerçekleştirilmemiştir.

HAKEM DEĞERLENDİRMESİ

Dış Bağımsız